

Massmedier och frihet

Telefonsamtalen avlyssnades, och det rådde sträng censur i massmedierna. Skolorna skulle stöpa alla barn i en form – till sovjetmänniskor. Sedan Sovjetunionen föll, har det blivit lättare att uttrycka sin mening. Men tryckfriheten är fortfarande hotad.

Telefonen är för oss en självklarhet som vi inte vill vara utan. Eller hur? För en sovjetmedborgare kunde den vara en symbol för skräck och förföljelse. Samtalen var ofta avlyssnade av KGB. Ibland var man så rädd för säkerhetstjänsten, att man lade en kudde på telefonen om man började prata politik i sitt hem. Trots att luren låg på.

Svår balansgång

Ingen reklam. Tunna dagstidningar fulla av långa, tråkiga texter. Här och var en politisk gubbe, i övrigt inga bilder.

Tjocka litterära tidskrifter publicerade nya pjäser och romaner. Tidningen Krokodil innehöll försiktig ironi och skämtteckningar om politik och vardagsliv.

Balansgången var svår. Under sovjettiden kunde journalister och redaktörer hamna i fängelse eller på mentalsjukhus eller avrättas om de hade kritiserat makten.

Glasnost gav nytt mod

När Michail Gorbatsjov kom till makten år 1985 införde han två begrepp – glasnost och perestrojka. Glasnost kommer av ordet golos, röst, och betyder att man ska få höra saker och ting. Perestrojka betyder omdaning.

Det blev tillåtet att starta privata tidningar, TV- och radiokanaler. Plötsligt blev alla problem belysta. Larm om miljöföroreningar skrämde människor med att de befann sig på randen till en katastrof. Ingen pressetik värnade om enskilda människors integritet.

Den nya guldridån

Utbildning av den nya generationens journalister börjar leda till en mer balanserad bevakning av nyheter.

Men eftersom prenumerationerna inte får bli för dyra för vanligt folk, har redaktionerna ont om pengar. För att överleva, kan de bli uppköpta av rika finansierare. Då blir det på nytt ett slags censur, eftersom ägaren inte alltid går med på att just hans eller hennes affärer ska synas i sömmarna.

–Förut levde vi bakom järnridån, nu har vi fått en ”guldridå”, förklarar en rysk redaktör.

Framsidan av tidningen Kalinin-gradskaja Pravda. Pravda betyder rätt eller sanning.

Amnesty Fights to Free Writer

Evening News (Edinburgh), November 4, 2002

Members of Amnesty International in Edinburgh have launched a campaign to free a journalist who has been sentenced to four years of hard labour in Russia.

Campaigners delivered a petition to the Russian Consulate General of Scotland in Melville Street in the Capital, calling for the release of the imprisoned Grigory Pasko.

Mr Pasko, a military journalist, filmed Russian naval tankers dumping nuclear waste in the sea off the coast of Japan, and was later sentenced to hard labour.

The sentence was passed despite the fact that gathering information on environmental pollution is not an offence under Russian law, according to campaigners at Amnesty.

*Från nättidningen Russian Environmental Digest Files Editor Den finns endast som e-post.
Fråga efter en gratis prenumeration!*

Inte full frihet

Det är inte ovanligt att en guvernör eller en borgmästare som ifrågasätts i ett reportage, helt sonika stänger en redaktion och skyller på att skatten eller hyran inte är betald.

Liknande vedergällningar har ett antal privata radio- och TV-kanaler råkat ut för, när de har varit för frispråkiga och kritiska mot president Vladimir Putin och andra makthavare.

Ändå bevakas skumma affärer. I Sankt Petersburg arbetar till exempel en modig grupp journalister med att avslöja korruption och maffia.

Reklam i TV

Kanal 1 är en halvt privat, halvt statlig TV-kanal som täcker hela Ryssland. Vi har den i Sverige via kabel-TV. Där kan man se nyheter, debattprogram, "Vem vill bli miljonär" och ryska filmer. Amerikanska våldsfilmer dubbas till ryska, så att bägge språken hörs samtidigt.

Reklaminslagen ropar ut att varje modern människa med stil måste tala i den senaste mobiltelefonen, att riktiga hundar äter Chappi, och att chokladen Rossija, Ryssland, skänker evig njutning.

Väderrapporterna i TV gör reklam för läskedrycker på sommaren. På vintern uppmanar meteorologen tittarna att köpa en hellång minkpäls.

Främjar olikhet

I en klass med 40 elever var det svårt att göra sig hörd. Efter Sovjetunionens fall började vissa psykologer och lärare att arbeta med mindre grupper för att försöka höja självförtroendet hos de yngsta eleverna. Alla skulle säga sin mening och respektera varandras åsikter.

En del skolor har fortfarande så många elever, att alla inte kan gå där samtidigt. Det finns ett förmiddags- och ett eftermiddagsskift.

Särskilda skolor, även privata, har grundats för de minoritetsgrupper som bor i Litauen. Förutom litauiska skolor, finns det även skolor för litauiska, ryska, polska, vitryska och judiska barn och ungdomar.

Skolans egna partier

Eleverna från Vytautas Didysisgymnasiet i Klaipeda bor 32 mil öster om sin vänort Karlskrona. Gymnasiets elevråd är mycket aktivt, berättar Diana Muruskaite, som skriver i skoltidningen.

–Vi håller demokratin levande i ett "parlament" med 67 ledamöter från olika skolpartier. Vi organiserar konserter, diskon, tävlingar, men är också med och diskuterar kurslitteratur och andra allvarliga ämnen.

ABC-böckerna om Lenin som alla barn i Sovjetunionen skulle läsa är ett minne blott. Men det finns alltid skäl att ifrågasätta skolböcker och undervisning. Ett forum för det är skoltidningen Atzalynas. Namnet betyder att träden växer. Tidningen skriver om vardagslivet och skolan, plus och minus. Skoluniformen debatteras, en del tycker om den, men andra gillar den inte alls.

Ungdomar har även skrivit dagböcker på engelska, så att svenska elever ska få en uppfattning om en vanlig skoldag. Texterna finns på www.wwf.se Gå in under "Utbildning/ungdom" och vidare till "Läro-medel från WWF". Där kan man också se hur en litauisk elev har det i Sverige. Och få reda på hur tjejer ser på killar och tvärtom. Läs och jämför med dina egna erfarenheter.

Svenska och litauiska elever och lärare träffas ibland för att dra nytta av varandras kunskaper och erfarenheter. Diana Muruskaite har skrivit om hur man kan uppleva Sverige i jämförelse med Litauen. Foto: Gunnel Bergström

Comparing Sweden and Lithuania according to the students who visited Sweden.

Finally my friends and classmates came back home from Sweden. They will go back to Sweden again and as they say they like being there but... there are many differences between those two countries.

The advantages of living and studying in Sweden is that people's attitudes is more liberal and not so strict, there is paid more attention to appearance and everybody looks nice. The system of studying is much better than here in Lithuania, because students study for themselves and it is not necessary to go to school. If you don't come to lessons almost anything bad happens and if you are late here in Lithuania teachers start mumbling, what isn't very pleasant thing for everybody. Lessons are more interesting and there are more profiles – as Simonas said about 30, and here we have only 4 profiles... You can call teacher his name, not Mr. Teacher, and the psychological atmosphere is much better than here. Sometimes we are afraid to go to school because we write several tests a day every week. The teachers check our homework which we get too much and all the time. Sometimes we don't do them because we are tired after school or we are short of time. There are more possibilities to show your abilities and you are given a great chance to meet foreign people and visit other countries by doing some projects, here we don't have such possibilities.

The disadvantages: everything is expensive according to our currency and standard of living, so if you came here and want to spend money on clothes you have to find a job. In Lithuania kinds of transport are more various and you don't have to wait for the bus for 30 minutes here. They go as every 5th minute. But we don't have such tickets as you have to come to school by bus, we pay 30 centas for a trip and also we have minibuses that are faster than buses and there are many of them.

People are friendlier in Lithuania and as my friends told Swedish are cold and not very helpful. They take everything very easy, and I think that it's impossible that Swedish people are cold but maybe they are friendlier when you know them for a long time. Young people have more freedom and not so careful parents as we do. But maybe everything is better but home is the best? They say that they like being in Sweden because it's modern but it's difficult to be there alone, without family and your own friends.

Diana Murauskaite

Arbetsuppgifter

- Om vi var ockuperade i vårt land, vilka svenska företeelser skulle du hålla hårt på in i det längsta?
- Vem äger tidningar och radio- och TV-kanaler i före detta östländer och hur var det förut? Vem äger massmedia i vårt land?
- Sovjetunionen försökte skapa en känsla av nationalism för att hålla ihop alla folk över hela kontinenten. Propaganda spreds i skola, i massmedier och på arbetet. Jämför med USA som också är en union av stater med många nationaliteter. Särskilt efter terrorattacken hänger det amerikanska flaggor överallt och presidenten säger: "We are the greatest nation." Diskutera nationalism på gott och ont.
- Skriv brev till ungdomar i öst. Välj rubriken *A day in my school* eller *Animals, nature and local sustainable development*. Väljer du att skriva om en vanlig skoldag skickar du ditt brev till Ziburte Pocevičienė, lärare i engelska på gymnasiet i Klaipėda baltija@centras.lt. Väljer du det andra ämnet skickar du det till Reet Kristian i Estland loodus@entk.ee eller till Kaliningrad, Ryssland Alexey Milovanov, lech@ecodefense.ru. Båda jobbar med utbildningsprojektet Naturewatch Baltic och miljöfrågor och lovar att ge breven till jämnåriga elever. Vi som jobbar med Östersjögrannar vill också gärna ha det ni skriver. Skicka till gitte.jutvik@wwf.se.